

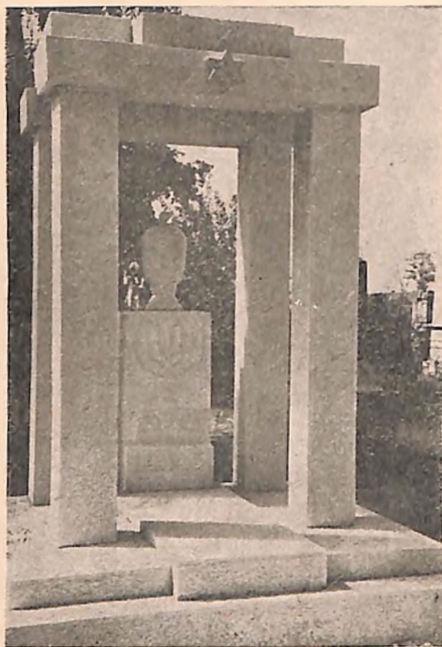
## SPOMENICI JEVREJIMA BORCIMA I ŽRTVAMA FAŠIZMA

Tragedija koja je zadesila Jevreje u mnogim evropskim zemljama u Drugom svetskom ratu, zauzeće neosporno jedno od najbolnijih mesta u dugoj istoriji napaćenog jevrejskog naroda. Biće to jedna od najtragičnijih era u istoriji čovečanstva, kada su, pored miliona Jevreja, poginuli i stradali i milioni drugih ljudi. Ali koliko god ta epoha bila mračna zbog nevidljivih strahota i patnji, uništenja i ropstva, ona će isto toliko biti i svetla tačka ljudske istorije. Jer slobodoljubivi i demokratski narodi, udruženi u borbi protiv tiranije i mraka, izvojevali su i jednu od najvećih pobeda.

Za vreme okupacije Jugoslavije poginuli su u borbi ili stradali kao nevine žrtve fašizma oko 60.000 Jevreja Jugoslavije. To čini oko 80% predratne jevrejske zajednice. To je njen udeo u nepreglednoj legiji heroja i mučenika za pobedu napretka čovečanstva, slobode svih naroda i ljudskog dostojanstva, legiji od šest miliona žrtava jevrejskog naroda, skoro dva miliona žrtava jugoslovenskih i milionskih žrtava drugih slobodoljubivih naroda.

Želeći da izraze svoje sećanje i ljubav, zahvalnost i priznanje palim borcima i žrtvama fašizma, Jevreji Jugoslavije podigli su mnoge spomenike. Iako se dug prema junačkim i mučeničkim žrtvama ne može iskupiti samo spomenicima, oni ipak imaju svoj veliki značaj jer simbolično pretstavljaju neznane grobove svih onih koji su stradali po fašističkim logorima smrti i drugim masovnim gubilištima, na bojnim poljima i u ilegalnoj borbi na okupiranim područjima, onih čiji su prah i kosti razasuti po mnogim poznatim i nepoznatim mestima. Ali ti spomenici nisu samo simbol te strašne prošlosti i mesta pošte i tugovanja. Oni nas obavezuju da ostanemo verni najbolji nastojanjima onih koji su pali, oni nas potsećaju na užas koji se desio i nemo ali neumitno opominju i čine odgovornim pred budućim generacijama da ne dozvolimo da zle sile opet uzmu maha, da se odlučno borimo protiv svake vrste diskriminacije i progona, poniženja i istrebljenja. Ti spomenici su takođe i opomena onima koji bi pokušali da ponovo gurnu čovečanstvo u propast.

Jevrejska zajednica u Jugoslaviji je pored spomenika koje su podigli jugoslovenski narodi za sve borce i žrtve ove herojske i napaćene zemlje, podigla posle Oslobođenja u raznim gradovima i mestima Jugoslavije 19 spomenika. Monumentalni spomenik na jevrejskom groblju u Beogradu, spomenik sa kipom Mojsija na jevrejskom groblju na Mirogoju u Zagrebu — rad našeg velikog majstora-vajara Augustinčića — mramorni stećak na starom jevrejskom groblju u Sarajevu, spomenik sa urnom, u kojoj se nalaze imena žrtava, na jevrejskom groblju u Đakovu, veliki i dostojanstveni spomenici u Subotici, Novom Sadu, Somboru, Kanjiži, Zrenjaninu, Zemunu, Molu i drugim mestima, spomen-ploča na zgradi jevrejske opštine u Skoplju, — to su rezultati skromnih mogućnosti jevrejske zajednice Jugoslavije i njene težnje da se i time oduži senima palih.



Spomenik u Novom Sadu

Svi ti spomenici koji su podignuti uz učešće i podršku jugoslovenskih vlasti i široke javnosti, u nekim slučajevima i znatnom materijalnom pomoći i same države, kao i spomen-ploča u Jajincima, na tom zajedničkom masovnom stradalištu Srba i Jevreja, spomenik na ostrvu Rabu gde su po logorima stradali mnogi Slovenci, Hrvati i Jevreji, spomen-ploča na fabriци duvana u Skoplju, kao uspomena na pogibiju 7.200 Jevreja Makedonije, kao i mnogi

drugi, ubedljivo govore da su Jevreji pali u borbi ili kao nevine žrtve fašizma, nerazdvojni deo žrtava jugoslovenskih naroda.

Ogromni spomenik od švedskog kamena u Varšavskom getu, u večitu slavu i čast heroja — ustanika Varšavskog geta — koji je spravnjen sa zemljom kada je nekoliko desetina hiljada Jevreja pružilo organizovani otpor nadmoćnom i do zuba naoružanom neprijatelju i hrabro poginulo, veliki spomenici koji se podižu u znak sećanja na šest miliona Jevreja poginulih i postradalih u Drugom svetskom ratu od kojih jedan Nepoznatom jevrejskom mučeniku

u istoriskom centru Pariza a drugi u Njujorku, (rad arhitekta Mendelsohna i našeg vajara Ivana Meštrovića), za koje je Maršal Tito darovao jugoslovenski granit, kao i mnogi drugi spomenici, spomenploče i muzeji u raznim gradovima, u ranijim logorima uništenja i na mestima gde su bila masovna gubilišta, — jesu ono što slobodoljubivo i progresivno čovečanstvo polaže kao obol svoje pošte i opomene na strašne dane.



Povorka prilikom osvećenja spomenika  
jevrejskim žrtvama u Đakovu

I najzad, jedan neobični, ogromni živi spomenik, treba takođe da ovekoveči borbu i stradanje jevrejskog naroda. Spomenik koji će svojim životom svedočiti budućim pokolenjima da večito žive ideali za koje su se junački borili i stradali milioni nevinih, spomenik od šest miliona stabala četinarara — za svakog borca i za svaku žrtvu po jedno stablo četinarara — to je „Šuma mučenika“ koju sade u Izraelu na golim judejskim brdima nedaleko od Jerusalima. „Šuma koja živi i diše, raste i cveta, najrečitije pretstavlja trijumf života nad smrću, svetlosti nad mrakom, obnove nad pustošenjem“.

U „Šumi mučenika“ u Izraelu biće po jedno odeljenje za Jevreje iz 18 evropskih zemalja u kojima ih je zadesila ta strašna katastrofa. U svakom odeljenju biće poseban paviljon za uspomenu na život i stradanja Jevreja u odnosnim zemljama i sa spiskovima boraca i žrtava na čija će imena stabla biti upisana. Jugoslovensko odeljenje Šume imaće 60.000 stabala na uspomenu stradalih 60.000 jugoslovenskih Jevreja. Ovo odeljenje imaće jedan gaj u kome će



Poslanik FNRJ u Izraelu dr Bratić i njegova gospođa sade prvu mladicu u gaju jevrejskih žrtava NOB u Jugoslaviji, prilikom osvećenja Šume mučenika

biti zasadena stabla Jevrejima-borcima koji su pali u borbi za oslobođenje Jugoslavije kao pripadnici partizanskih odreda i narodno-oslobodilačke vojske. U ovom gaju, koji sadi jugoslovensko poslanstvo u Izraelu, prve mladice posadio je jugoslovenski poslanik u Izraelu, Dr. Dušan Bratić.

U jugoslovenskom delu Šume pomešani su grumeni jugoslovenske zemlje sa zemljom Izraela. Oni, položeni u tle Izraela, istovremeno su i znak prijateljstva između Jugoslavije i Izraela u njihovom zajedničkom nastojanju i borbi za trajni mir i bolji život, u kome neće biti nejednakosti i diskriminacije, poniženja i uništenja.



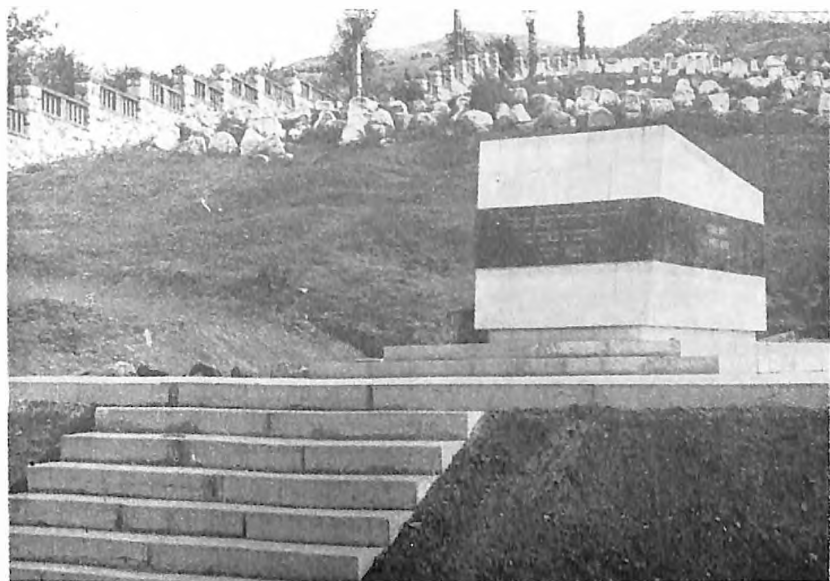
*Spomenik ustanicima geta u Varšavi*



*Spomenik jevrejskim žrtvama u Beogradu (arhlt. B. Bogdanović)*



*Spomenik jevrejskim žrtvama u Zagrebu (Skulptura A. Augustinčića)*



*Spomenik jevrejskim žrtvama u Sarajevu*